

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ISSN 2313-2094

ЛЮДИНОЗНАВЧІ СТУДІЇ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ДДПУ

ВИПУСК ДВАДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТИЙ

ЧАСТИНА 3

ПЕДАГОГІКА

ДРОГОБИЧ
ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ
ДДПУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
2014

УДК 009+1+371
Л 93

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 6 від 24.04.2014 р.)

Збірник наукових праць ДДПУ ім. Івана Франка “Людинознавчі студії” є фаховим виданням з педагогіки (перереєстровано і затверджено постановою президії ВАК № 1-05/5 від 1 липня 2010 р. // Бюлетень ВАК. – 2010. – № 7) та філософії (перереєстровано і затверджено постановою президії ВАК № 1-05/6 від 6 жовтня 2010 р. // Бюлетень ВАК. – 2010. – № 11).

Від 2004 року виходить за серійним принципом: педагогіка – у квітні, філософія – у жовтні. Для викладачів, науковців, студентів.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 7457 від 20.06.2003 року Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.

Відповідальність за достовірність наведених у публікаціях фактів, дат, найменувань, прізвищ, імен, цифрових даних несуть автори статей. Наукові статті друкуються за авторськими варіантами. Думка редакційної колегії може не збігатися з думкою авторів.

Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / Ред. кол. **Н. Скотна (головний редактор)**, М. Чепіль (редактор розділу) та ін. – Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. – Випуск двадцять дев’ятий. **Частина 3. Педагогіка.** – 274 с.

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2014
© Дудник Н., Коляда Н., Невмержицька О. та ін., 2014
© Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Надія Скотна, ректор ДДПУ ім. Івана Франка, доктор філософських наук, *головний редактор*; **Григорій Васянович**, доктор педагогічних наук, професор, Львівський державний фінансово-економічний інститут; **Ореста Карпенко**, кандидат педагогічних наук, ДДПУ ім. Івана Франка, *секретар редколегії розділу “Педагогіка”*; **Володимир Кемінь**, доктор педагогічних наук, професор, ДДПУ ім. Івана Франка; **Володимир Ковальчук**, доктор педагогічних наук, професор, ДДПУ ім. Івана Франка; **Євген Приступа**, доктор педагогічних наук, професор, Львівський державний університет фізичної культури; **Анна Федорович**, кандидат педагогічних наук, доцент, ДДПУ ім. Івана Франка, *заступник редактора розділу “Педагогіка”*; **Марія Чепіль**, доктор педагогічних наук, професор, ДДПУ ім. Івана Франка, *редактор розділу “Педагогіка”*.

УДК 37 (09) (477)
К 60

Наталія КОЛЯДА

**ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ
НЕДІЛЬНИХ ШКІЛ УКРАЇНИ
(друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)**

У статті висвітлено досвід гуманістично спрямованої діяльності недільних шкіл України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. – нетрадиційних безплатних народно-просвітницьких закладів позашкільної освіти для дітей і дорослих, що діяли у неділю та в святкові дні. Автором розкрито та узагальнено досвід гуманістично спрямованої діяльності українських недільних шкіл досліджуваного періоду: висвітлено специфіку, головні засади, форми і методи організації педагогічного процесу у контексті гуманізації особистості. З'ясовано, що недільні школи стали першою спробою і місцем впровадження принципу гуманізму, який передбачав створення умов для формування кращих якостей і здібностей учнів, гуманізацію взаємин між педагогом і вихованцями, основаних на взаємній повазі, довірі, розумінні інтересів, гідності особистості, врахування запитів учнів і т. п.

***Ключові слова:** гуманістична спрямованість діяльності, недільні школи України другої половини ХІХ – початку ХХ ст., принцип гуманізму, форми і методи навчання і виховання.*

Постановка проблеми. Центральною складовою нового педагогічного мислення на сучасному етапі розвитку вітчизняної школи є гуманізація освіти, яка “передбачає перегляд, переоцінку всіх компонентів педагогічного процесу у світлі їх людино-творчої функції” [6, 76]. Один із основних напрямів реформування освіти – подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей, відхід від основ авторитарної педагогіки, підготовка нових поколінь педагогічних кадрів на засадах єдності гуманності, демократизму, загальнолюдських цінностей і національної ідеї [7, 7 – 8].

Істинне новаторство у будь-якій справі, особливо у такій складній, як виховання, можливе лише на міцному науковому фундаменті, за умови критичного використання досвіду минулого, ознайомлення з яким убезпечує від зайвих захоплень та помилок, від відкриття давно відкритого, натомість забезпечує його прогностичність.

У контексті означеного розвитку гуманістично орієнтованої національної системи освіти сприятиме врахування вітчизняного історико-педагогічного досвіду, зокрема, діяльності у цьому напрямі українських недільних шкіл другої половини XIX – початку XX ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія розвитку недільних шкіл в Україні протягом другої половини XIX – початку XX ст. позначена доробком кількох генерацій визначних вітчизняних педагогів, громадських та культурно-освітніх діячів. Зокрема, сучасні дослідники Л. Березівська, В. Білан, Л. Бондар, Л. Вовк, О. Мазуркевич, М. Мухін, Н. Побірченко та ін. розглядають окремі аспекти гуманістично спрямованої діяльності недільних шкіл України у контексті висвітлення розвитку громадсько-просвітницького руху другої половини XIX – початку XX ст. Проте аналіз теоретичних надбань із вивчення розвитку недільного руху досліджуваного періоду свідчать про недостатню наукову розробленість важливих сторін цього історико-педагогічного явища.

Мета статті полягає у розкритті та узагальненні досвіду гуманістично спрямованої діяльності українських недільних шкіл досліджуваного періоду: висвітленні специфіки, головних засад, форм і методів організації педагогічного процесу у контексті гуманізації особистості.

Недільні школи України другої половини XIX – початку XX ст. – це нетрадиційні безплатні народно-просвітницькі заклади позашкільної освіти для дітей та дорослих, що діяли у неділю (а для осіб єврейської національності – в суботу) та святкові дні.

Специфіка розвитку недільних шкіл України другої половини XIX – початку XX ст. полягала у відкритому характері їхньої діяльності. Переважна більшість недільних шкіл діяла на основі принципів гуманізму, природовідповідності, індивідуалізації, диференціації, демократизму, зв'язку навчання і виховання з життям,

свідомості, активності, самостійності, доступності, наочності, народності та ін.

Головні завдання недільних шкіл другої половини ХІХ – початку ХХ ст. полягали у поширенні знань і підвищенні освітньо-культурного рівня населення, розумовому вихованні та розвитку дітей і дорослих (формуванні навичок самоосвіти, самовиховання і саморозвитку з метою подальшої самореалізації особистості), моральному вихованні та розвитку учнів (вихованні, формуванні та розвитку морально-духовної зрілості, світоглядних переконань учнів), соціалізації особистості дітей та дорослих.

В Україні перша недільна школа була відкрита 11 жовтня 1859 р. в Києві у приміщенні Києво-Подільського повітового дворянського училища студентами університету Св. Володимира за сприяння представників прогресивної громадськості міста, зокрема, відомого педагога-гуманіста, попечителя Київського учбового округу М. Пирогова.

На думку Л. Вовк, саме недільні школи стали “першою спробою і місцем впровадження” принципу гуманізму, який передбачав створення умов для формування кращих якостей і здібностей учнів, гуманізацію взаємин між педагогом і вихованцями, основаних на взаємній повазі, довірі, розумінні інтересів, гідності особистості, врахування запитів учнів і т. п. [5, 34].

Не випадково коло витоків громадсько-просвітницького руху “недільників” стояв представник гуманістичного напрямку “реформаторської педагогіки” М. Пирогов – відомий педагог, учений – хірург, високоосвічена, талановита людина з прогресивними поглядами на життя. Уперше свою педагогічну концепцію він виклав у статті “Вопросы жизни” (журнал “Морской сборник”, № 9 за 1856 р.), в якій порушувалися важливі виховні питання – “питання життя”, оскільки виховання особистості розглядалося автором як проблема загальнолюдського значення. Саме внаслідок такого загальнолюдського підходу, на думку педагога, відбувається виховання високоморальної людини. “Бути людиною” в кращому розумінні цього слова – це не тільки основна вимога, яку ставив Микола Іванович перед кожним вчителем і батьком, але й формула, за якою має здійснюватися виховання високоморальної людини [8, 87].

Відвідуючи недільні школи майже щонеділі, М. Пирогов відзначав відмінність між ними та “казенними” освітніми закладами в прийомах, способах навчання, поведженні вчителів з учнями [14, 396 – 397]. Величезна корпорація викладачів-“недільників” мала досить різноманітний склад щодо віку, суспільного становища, роду занять, рівня освітньої підготовки та професійної майстерності. З метою узгодження роботи учительського гурту в усіх недільних школах існували особливі правила для викладачів (зокрема, “Обязанности лиц, желающих заниматься обучением в Харьковской частной женской воскресной школе” [12]), основні принципи яких полягали у такому: рівність прав усіх вчителів, колективність, гласність та суспільність їх спільної діяльності; глибока повага до особистості кожного учня (чемне звернення на “ви”, відсутність фізичних покарань і стягнень, надання їм права (у разі необхідності) приходити пізніше і йти раніше назначеного строку занять); вивчення запитів та інтересів учнів шляхом проведення анкет, бесід, знайомства з родиною і т.д., уважне ставлення до цих запитів та узгодження з ними змісту занять і навчальних програм; надання учням права вибору занять і т.п. [4, 8 – 11; 12].

За свідченням сучасників, колектив учителів-“недільників” діяв як “дружна родина, одностайно, в добрій згоді, в мирі та любові” [9, 104]. А такий здоровий морально-психологічний мікроклімат, як наслідок, створював можливість для високої особистісної самореалізації всіх учасників педагогічного процесу – і вчителів, і учнів.

Недільні школи були відкриті для всіх бажаючих, незалежно від віку, суспільного становища, національності, соціального походження та віросповідання. Сюди приходили діти та дорослі з різним рівнем освітньої підготовки: і такі, що вміли вже читати, і такі, що закінчили курс навчання в парафіяльній школі або повітовому училищі, і такі (їх була більшість), хто не знав жодної літери. Тому учнів розділяли (диференціювали) за віковими категоріями (діти – до 12 років, підлітки – від 12 до 16 років, дорослі – від 16 років) та рівнем загальної освітньої підготовки (неграмотні або неписьменні, напівграмотні або напівписьменні, малограмотні або малописьменні та грамотні або письменні) на групи (гуртки) [4, 15 – 16], [11, 90], [15, 21 – 22], [17, 134].

Такий підхід до побудови педагогічного процесу дозволяв викладачам не лише досягти гарних результатів за умови міні-

мальної затрати часу (адже навчання у недільних школах відбувалось лише раз на тиждень), але й забезпечити належний морально-духовний розвиток дітей та дорослих. Крім цього, педагоги-“недільники” відстоювали індивідуальні та групові форми організації педагогічного процесу ще й тому, що за такої кількості учнів у групі виховання нагадувало домашнє, основане на розумному і моральному єднанні рідних людей, на їх відвертості та любові [10].

Не меншою гуманністю відзначалася методика виховної роботи “недільників”, специфіка якої передовсім полягала в особливій атмосфері взаємовідносин між педагогом та учнем. Молоді педагоги були для своїх підопічних не лише наставниками, але й друзями. Вони вважали, що відносини між учителем і учнем повинні мати вільний, природний характер і тільки через повагу та любов до інших, у тому числі й дітей, можна зберегти власну гідність [10, 190]. Недільна школа вносила у життя своїх вихованців світле, радісне почуття; тут вони почували себе людьми, за якими визнавалися права особистості.

Результатом такого приязного та доброзичливого ставлення була довіра до викладачів з боку самих учнів, які особливо цінували кожна нагоду близько підійти до наставника, поділитися з ним своїми думками та проблемами, просто “душевно поспілкуватися”. Дуже часто учні відвідували своїх учителів вдома. Відчуваючи відверту прихильність з боку вчителів, вони переставали соромитись та починали розповідати, розпитувати, а іноді навіть сперечались. Однак, за свідченням педагогів-“недільників”, їхні вихованці ніколи не переходили межі фамільярності [16, 193]. На фоні особистої взаємоповаги, любові, дружніх відносин сходились інтереси вчителя і учня. Недільна школа – яскравий приклад того, які труднощі педагогічного процесу можна перебороти при такому незламному – гуманному – союзі. Досить часто такі живі, відверті, теплі стосунки зберігалися і після закінчення недільної школи.

Педагоги-“недільники” діяли всупереч традиційній педагогіці, яка зводилась до цілої системи покарань – до різок включно! Щодо цього І. Піотровський у статті “О направленіи школ грамотности”, зазначав: “Недільні школи – установа зовсім нова в ряду наших навчальних закладів; тут багато основ, далеких від наших педагогічних методів; тут багато прийомів, незрозумілих жерцям шкільної дисципліни та березових різок” [13, 10]. Як уже зазна-

чалось, правилами внутрішнього розпорядку недільних шкіл суворо заборонялися фізичні покарання, які, на думку викладачів, перешкоджали не лише розумовому, але й моральному розвитку учнів. Єдиною мірою покарання було зауваження – до того ж навіть не особисте! З цього приводу Ю. Мосаківський у статті “Воскресные школы” зазначав, що ніщо так згубно не впливає на душу людини, як страх, і тим більше страх фізичного покарання, оскільки він “дає перевагу почуттю самозбереження перед усіма іншими почуттями та здібностями і тим самим “зв’язує” вільне ставлення здібностей їхніх до предмета”, що веде до неможливості розвитку духовних сил дитини [10, 189].

Педагоги були переконані в тому, що не формальна, а дотримання саме здорової дисципліни (не в строгому значенні цього слова) благотворно впливає на результати навчально-виховної діяльності. А це, на думку Х. Алчевської, засновниці відомої Харківської приватної жіночої недільної школи, можливе за умови формування та розвитку самодисципліни – як в учнів, так і в учителів [2, 30]. Досвід переконував у тому, що зразковий порядок забезпечувався не введенням фізичних та дисциплінарних покарань, а відданим і серйозним ставленням до справи викладачів (з одного боку), завзятістю і старанністю учнів (з іншого) та щирими і дружніми відносинами між ними [17, 127].

Про вражаючі успіхи учнів-“недільників” не раз згадували Л. Глібов, М. Драгоманов, М. Пирогов та інші представники громадсько-педагогічного руху другої половини XIX – початку XX ст. У багатьох щоденниках учителів знаходимо порівняльні характеристики учнів: під час вступу до недільної школи – тип зневіреного у житті юнака чи дівчини, з “трагічним відтінком у характері”, з презирливим ставленням до людей, до очікуваної долі; після тривалого навчання у недільній школі – образ бадьорої, “світлої”, допитливої молодого людини з грандіозними планами на майбутнє [3, 216]. За словами ініціатора відкриття однієї з недільних шкіл (священника о. Ремова), учні вчилися “більш правильно дивитись на навколишній світ і на свої обов’язки щодо Бога, людей, природи” [3, 182 – 183]. Педагоги наводили безліч фактів того, що недільна школа майже “перероджувала” учнів у їх ставленні до себе, людей і суспільства.

У чому ж полягає таємниця успішної діяльності недільної школи? Насамперед, у дотриманні основного принципу гуманістично спрямованої діяльності – “школа для учнів”, що передбачав високу ступінь зацікавленості індивідуальністю кожної особистості, довіру до неї, прийняття і врахування її особистісних цілей, запитів, потреб та інтересів, створення максимально сприятливих умов для розкриття й розвитку здібностей і обдарувань вихованців, особливу атмосферу “живих, відвертих, теплих” взаємовідносин на основі співробітництва між усіма членами колективу “недільників”, відсутність фізичних покарань і т.п.

Висновки. У результаті проведеного наукового дослідження розкрито й узагальнено досвід гуманістично спрямованої діяльності українських недільних шкіл другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: висвітлено специфіку, головні засади, форми і методи організації педагогічного процесу у контексті гуманізації особистості.

Подальшого вивчення потребують ретроспективний аналіз і розвідки педагогічної спадщини діячів-“недільників” у цьому напрямі та пошуки шляхів творчого використання їх доробку у практиці роботи сучасної школи як складової гуманістично орієнтованої національної системи освіти.

Література

1. Абрамов Я.В. Наши воскресные школы: их прошлое и настоящее / Я.В. Абрамов. – СПб. : Тип-я Меркушева, 1900. – 351 с.
2. Алчевская Х.Д. Полгода из жизни воскресной школы: Из записной тетради учительницы воскресной школы / Х.Д. Алчевская // Русская школа. – 1895. – № 1. – С. 48 – 76; № 2. – С. 25 – 52; № 3. – С. 29 – 56; № 4. – С. 10 – 32; № 5 – 6. – С. 35 – 55.
3. Вахтеров В.П. Внешкольное образование народа. Сельские библиотеки, книжные склады. Воскресные школы и повторительные классы / В.П. Вахтеров. – М. : Изд-е Т-ва И.Д. Сытина, 1896. – 380 с.
4. Вахтерова Э.О. Как открыть, организовать и вести воскресную или вечернюю школу (классы) взрослых в деревне и в городе / Э.О. Вахтерова. – М. : Тип-я Т-ва И.Д. Сытина, 1917. – 59 с.
5. Вовк Л.П. Історія освіти дорослих в Україні : нариси / Л.П. Вовк. – К. : УДПУ, 1994. – 228 с.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

7. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття). – К., 1994. – 61 с.
8. Жураковский Г.Е. Проблема гуманизма и общего образования в педагогической системе Н.И. Пирогова / Г.Е. Жураковский // Проблемы истории русской педагогики. – Вып. 5. – М. – Л., 1946. – С. 80 – 94.
9. Миропольский С.И. Школа и общество / С.И. Миропольский. – СПб. : Тип-я Скороходова, 1890. – 72 с.
10. Моссаковский Е.М. Воскресные школы / Е.М. Моссаковский // Общественно-политическое движение на Украине в 1856 – 1862 гг. – К. : Наукова думка, 1983. – С. 187 – 196.
11. Мухін М. Педагогічні погляди і освітня діяльність Х.Д. Алчевської / М. Мухін. – К. : Вища школа, 1979. – 183 с.
12. Обязанности лиц, желающих заниматься обучением в Харьковской частной женской воскресной школе. – Х. : Тип. А. Даре, б. г. – 4 с.
13. Пиотровский И. О направлении школ грамотности / И. Пиотровский // Современник. – 1861. – № 9 – 10. – С. 1 – 28.
14. Пирогов Н.И. О воскресных школах / Н.И. Пирогов // Избранные педагогические сочинения. – М. : АПН РСФСР, 1953. – С. 394 – 402.
15. Побірченко Н.С. Педагогічна і просвітницька діяльність українських Громад у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття : у 2 кн. / Н.С. Побірченко. – К. : Наук. світ, 2000. – Кн. 1 : Київська громада – 307 с.
16. Учащиеся воскресных школ // Хроника воскресных школ. – М. : Тип-я И.Д. Сытина, 1900. – С. 192 – 199.
17. Частный почин в деле народного образования. – М. : Изд. Моск. Комитета Грам-сти, 1914. – 361 с.

Коляда Наталия. Гуманистическая направленность деятельности воскресных школ Украины второй половины ХІХ – начала ХХ в. В статье отражен опыт гуманистически направленной деятельности воскресных школ Украины второй половины ХІХ – начала ХХ в. Анализируются специфика, основания, формы и методы организации педагогического процесса в контексте гуманизации личности. Автором раскрыт и обобщен опыт гуманистически направленной деятельности украинских воскресных школ исследуемого периода: освещены специфика, главные принципы, формы и методы организации педагогического процесса в контексте гуманизации личности. Выяснено,

что воскресные школы стали первой попыткой и местом внедрения принципа гуманизма, предусматривающего создание условий для формирования лучших качеств и способностей учащихся, гуманизации взаимоотношений между педагогом и воспитанниками, основанных на взаимном уважении, доверии, понимании интересов, достоинства личности, учет запросов учащихся и т.п.

Ключевые слова: гуманистическая направленность деятельности, воскресные школы Украины второй половины XIX – начала XX в., принцип гуманизма, формы и методы обучения и воспитания.

Koliada Nataliya. Humanistic trend of Sunday schools activity in Ukraine in the second part of the 19th – the beginning of the 20th centuries. The article highlights the experience of humanistic trend in the activity of the Ukrainian Sunday schools in the second part of the XIX – the beginning of the XX centuries – non-traditional, free of charge, people's, enlightening establishments of extra-scholastic education for both children and adults that functioned on Sunday and holidays. The author considers and generalizes the experience of humanistic activity of the Ukrainian Sunday schools of the period under investigation: the specific features, principles, forms and methods of the organization of pedagogical process in the context of personality humanization. It is found out that Sunday schools were the first attempt and place of the implementation of the principle of humanism, which consisted in the conditions for forming the best qualities and abilities of students, humanization of the relationship between teachers and students based on mutual respect, trust, understanding the interests, dignity, consideration of students' needs etc.

Key words: humanistic trend of the activity, Sunday schools in Ukraine in the second part of the XIX – the beginning of the XX centuries, the principle of humanism, forms and methods of education.

НАШІ АВТОРИ

Бузько Валентин, здобувач кафедри виховних технологій та педагогічної творчості Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Гарачук Тетяна, аспірант кафедри виховних технологій та педагогічної творчості Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Гушак Жанна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри машинознавства та основ технологій Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Дука Тетяна, аспірант кафедри теорії та методик дошкільної освіти загальної педагогіки та дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Дудник Надія, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Ісаченко Вікторія, аспірант кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Карпич Ірина, аспірант кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Кибальна Неля, здобувач кафедри виховних технологій та педагогічної творчості Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Коляда Наталія, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Маторін Євген, аспірант кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету.

Мишеніна Тетяна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри української мови Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ “Криворізький національний університет”.

Невмержицька Олена, доктор педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Осадченко Інна, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики початкової освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

Паласевич Ірина, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Побережна Наталія, кандидат педагогічних наук; доцент, завідувач кафедри мовної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Попадич Олена, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології Ужгородська національного університету.

Русакова Людмила, аспірант кафедри загальної педагогіки та історії педагогіки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Савченко Олександра, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України.

Сипченко Валерій, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету.

Тригуб Інна, старший викладач кафедри ділової іноземної мови та міжнародної комунікації Національного університету харчових технологій.

Федчишин Надія, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я. Горбачевського.

Царик Ольга, кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької мови Тернопільського національного економічного університету.

Цимбал Наталя, кандидат філологічних наук, професор кафедри методики викладання української мови Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Шаповал Ольга, аспірант кафедри педагогіки вищої школи Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Ярошинська Олена, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з наукової роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

OUR AUTHORS

Buzko Valentyn, researcher of the Educational Technologies and Pedagogical Creativity Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Dudnyk Nadiya, candidate of science (Theory of Education), associate professor of the Theory of Education and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.

Duka Tetiana, post-graduate student of the Theory and Methods of Preschool Education Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

Fedchyshyn Nadiya, candidate of science (Theory of Education), associate professor of the Foreign Languages Department, I.Ya. Horbachevskiy Ternopil State Medical University.

Harachuk Tetiana, post-graduate student of the Educational Technologies and Pedagogical Creativity Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Hushchak Zhanna, candidate of science (Theory of Education), associate professor of the Engineering Science and Technology-based Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.

Isachenko Viktoria, post-graduate student of the Social Pedagogy, Social Work and History of Education Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Karpych Iryna, post-graduate student of the Social Pedagogy, Social Work and History of Education Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Koliada Nataliya, doctor of science (Theory of Education), professor of the Social Pedagogy, Social Work and History of Education Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Kybalna Nelia, researcher of the Educational Technologies and Pedagogical Creativity Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Matorin Yevhen, a post-graduate student of the Theory of Education of Higher School Department, Donbas State Pedagogical University.

Mishenina Tetiana, doctor of science (Theory of Education), associate professor of the Ukrainian Department, Kryvyi Rih Pedagogical Institute of State Higher Educational Establishment “Kryvyi Rih National University”.

Nevmerzhytska Olena, doctor of science (Theory of Education), associate professor of the of Theory of Education and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.

Osadchenko Inna, doctor of science (Theory of Education), professor of the Theory and Methods of Primary Education Department, V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University.

Palasevych Iryna, candidate of science (Theory of Education), associate professor of the Theory of Education and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.

Poberezhna Natalya, candidate of science (Theory of Education), associate professor, head of Linguistic Preparation Department, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs.

Popadych Olena, candidate of science (Theory of Education), associate professor of the Education and Psychology Department, Uzhgorod National University.

Rusakova Ludmyla, post-graduate student of the Theory of Education and History of Education Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Savchenko Oleksandra, doctor of science (Theory of Education), professor, actual member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

Shapoval Olha, post-graduate student of the Theory of Education of Higher School Department, National Bohdan Khmelnytsky University of Cherkasy.

Sypchenko Valeriy, candidate of science (Theory of Education), professor, head of the Theory of Education of Higher School Department, Donbas State Pedagogical University.

Tryhub Inna, senior lecturer of the Business Foreign Language and International Communication Department, National University of Food Technologies.

Tsaryk Olha, candidate of sciences (Philology), associate professor of the German Language Department, Ternopil National Economic University.

Tsymbal Natalia, candidate of sciences (Philology), professor of the Methods of Teaching of the Ukrainian Language Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Yaroshynska Olena, candidate of science (Theory of Education), associate professor, vice-rector on scientific research activity, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

-
- Коляда Наталія.** Гуманістична спрямованість діяльності недільних шкіл України (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.).....87
- Маторін Євген.** Про базовий компонент професійної компетентності менеджера освіти.....96
- Мішеніна Тетяна.** Формування дослідницької компетенції майбутніх учителів філологічних спеціальностей.....105
- Невмержицька Олена.** Реалізація аксіологічних ідей в освітньому просторі Східної Галичини у міжвоєнний період (1919 – 1939)..... 116
- Осадченко Інна.** Формування ціннісно-сміслових орієнтацій в учнів старшої школи як пропедевтична проблема.....128
- Паласевич Ірина.** Корекційно-реабілітаційна робота ДНЗ з дітьми, що мають порушення зору.....137
- Побережна Наталія.** Формування іншомовної комунікативної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій..... 148
- Попадич Олена.** Культура інформаційно-правової поведінки як результат процесу правового виховання у вищому начальному закладі..... 159

Русакова Людмила. Інтегративна методологія в сучасній художній освіті.....	170
Савченко Олександра. Формування в молодших школярів уміння працювати з підручником.....	179
Тригуб Інна. Мультимедійна презентація як перспективний напрям навчання іноземної мови.....	196
Федчишин Надія. Витоки гербартіанської педагогіки в німецькомовних країнах: на прикладі Словенії.....	206
Царик Ольга. Теоретичні засади формування культури мовлення у зарубіжній лінгводидактиці.....	218
Цимбал Наталя. Культура мовлення у системі професійної підготовки учителя.....	230
Шаповал Ольга. Різновиди тренінгових вправ у контексті підготовки майбутніх фахівців з пожежної безпеки до професійної діяльності.....	240
Ярошинська Олена. Створення інформаційно-комунікаційного середовища в контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.....	248
НАШІ АВТОРИ	262

CONTENS

Buzko Valentyn. A structural-functional model of the educational process management in higher educational institutions of civil protection.....	4
Harachuk Tetiana. The model of training future primary school teachers to work with mathematically capable pupils.....	16
Hushchak Zhanna. Actual problems of providing students elements of life safety culture in the learning process.....	27
Duka Tetiana. The tendencies of local historical activities of Ukraine’s pioneer organization in the 60-ies of the XX century.....	37
Dudnyk Nadiya, Sypchenko Valeriy. Ethical knowledge as a prerequisite for forming teacher’s moral consciousness.....	47
Isachenko Viktoria. Pavlo Zhytetsky and publishing activities in the second half of the 19 th century.....	61
Karpych Iryna. The issue of the development of pioneer periodicals and scientific and methodical literature in the Ukrainian press (the 20s – the beginning of the 30s of the 20 th century).....	69
Kybalna Nelia. The content of the notion “professional responsibility” in the context of a future specialist of civil protection.....	77

- Koliada Nataliya.** Humanistic trend
of Sunday schools activity in Ukraine
in the second part of the 19th –
the beginning of the 20th centuries.....87
- Matorin Yevhen.** About basic component
of professional competence
of an education manager.....96
- Mishenina Tetiana.** The formation
of the research competence
of future teachers in philology.....105
- Nevmerzhytska Olena.** Realization of axiological ideas
in the educational area of Eastern Galicia
during the interwar period (1919 – 1939).....116
- Osadchenko Inna.** Formation of values and sense understanding
in high school students
as a propaedeutic problem.....128
- Palasevych Iryna.** Nursery schools correctional-rehabilitative work
with children having visual impairments.....137
- Poberezhna Natalya.** Formation of foreign language
communicative competence of students
of non-philological specialties by means
of informational and communicational technologies.....148
- Popadych Olena.** Informative-legal
behavior culture
as a result of the legal educational process
in a higher educational institution.....159

Rusakova Ludmyla. Integrative methodology in contemporary art education.....	170
Savchenko Oleksandra. Forming in junior pupils the skill to work with a textbook.....	179
Tryhub Inna. Multimedia presentation as a perspective direction of foreign languages teaching.....	196
Fedchyshyn Nadiya. The sources of Herbartian pedagogy in German speaking countries based on the example of Slovenia.....	206
Tsaryk Olha. Theoretical basis of the formation of speech culture in foreign language education.....	218
Tsymbal Natalia. Speech culture in the teacher training system.....	230
Shapoval Olha. Variety of training exercises in the context of preparing future specialists in fire safety to the professional activity.....	240
Yaroshynska Olena. Creation of informational and communicational environment in the context of professional training of future primary school teachers.....	248
OUR AUTHORS	264

В И М О Г И
до збірника фахового наукового видання ДДПУ
“ЛЮДИНОЗНАВЧІ СТУДІЇ:
ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ”
(ПЕДАГОГІКА)

Збірник є науковим виданням з педагогіки, який з січня 2015 р. буде виходити щоквартально.

1. Приймаються статті обсягом 9 – 12 сторінок. Подавати в комп’ютерному наборі (диск і роздрук – два примірники): редактор Microsoft Word 95 і наступні версії, шрифт Times New Roman 14, інтервал 1,5. Статті надсилати на електронну адресу (kafpedag@gmail.com) (усі береги по 2,5 см). *У тексті заборонити переноси.* Ретельно вивірені цитати треба засвідчити підписом на берегах біля кожного посилання. *Подати УДК та ключові слова.*

2. Статті друкуються українською мовою, резюме до кожної – трьома мовами: українською, російською, англійською (кожне – до *500 символів з пробілами*; два останні обов’язково повинні мати переклад імені, прізвища автора і назви статті). До анотації додаються 4-7 ключових слів.

3. Статті збірника повинні відповідати структурі. **Основна частина статті** повинна відповідати вимогам Атестаційної колегії МОН України до фахових видань та публікацій і обов’язково містити такі структурні елементи: **1. Постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими та практичними завданнями; **2. Аналіз останніх досліджень** (аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання цієї проблеми і на які спирається автор та **3. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми**, яким присвячується стаття); **4. Визначення мети та завдань дослідження** (формулюється мета статті та визначаються завдання, які дозволяють її досягти); **5. Результати досліджень** (виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів); **6. Висновки** (висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок цього питання).

Список літератури – за абеткою (спочатку кирилиця, потім – латинка); у тексті в квадратних дужках позначається позиція та сторінка – [5, 100]. Посилання на античних та середньовічних авторів традиційно подаються в тексті у круглих дужках і до списку літератури не вносяться – (Cic. N.D. 1. 122); (Plin. Ep. 2. 13); (Tac. Ann. 1. 1).

4. *Архівні джерела подаються окремим блоком з римською нумерацією (за абеткою назв архівів) перед списком літератури.*

5. До статей здобувачів наукових ступенів (аспірантів) додається рекомендація кафедри (відділу) установи, де автор працює, і рецензія доктора чи кандидата наук.

6. Авторська картка: прізвище, ім'я, по батькові, посада, місце праці, вчений ступінь, звання, адреса (службова, домашня, поштова, електронна), телефони.

Редколегії відхиляють статті з порушенням цих вимог.

7. Оплата здійснюється після розгляду статті редакційною колегією та прийняття рішення про її друк.

Відповідальний секретар – к.п.н., доцент Карпенко Ореста Євгенівна

тел. 095 611 74 11, 097 899 75 65

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ЛЮДИНОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Збірник наукових праць ДДПУ
імені Івана Франка

ВИПУСК ДВАДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТИЙ

ПЕДАГОГІКА

Головний редактор *Надія Скотна*

Редактор розділу *Марія Чепіль*

Технічний редактор *Ольга Лужецька*

Коректори *Надія Кушина, Роман Вишнівський*

Здано до набору 28.04.2014 р. Підписано до друку 05.05.2014 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 300
прим. Ум. друк. арк. 17,12. Зам. 323.

Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка (Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2155 від
12.04.2005 р.), 82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24, к. 42. тел. 2 – 23 – 78.